

MARTA LEŚNIEWICZ

## RODZINA W EDUKACJI – EDUKACJA W RODZINIE

### Family in Education – Education within the Family

**Abstrakt:** Rodzina stanowi naturalne i fundamentalne środowisko wychowawcze. W rodzinie dziecko nabywa podstawowe kompetencje społeczne, emocjonalne i poznawcze. Kluczowe czynniki dla prawidłowego spełniania funkcji rodziny to system wartości, uwarunkowania społeczno-kulturowe, zasoby materialne, świadoma postawa dorosłych w rodzinie. W perspektywie pedagogicznej funkcje rodziny można nakreślić w następujących segmentach: wychowawczy, socjalizacyjny, tożsamościowy, opiekuńczo-zabezpieczający, psychohigieniczny, kulturowy i religijny. W literaturze opisano style wychowania i ich wpływ na procesy edukacyjne. Kluczowym elementem skutecznej edukacji jest spójna współpraca rodziny ze szkołą, oparta na wzajemnym zaufaniu, partnerstwie i jedności oddziaływań. Mimo dostępności narzędzi i rozwiązań wspierających współpracę rodziny i placówki edukacyjne, pojawiają się bariery, które mogą utrudniać to zadanie.

Edukacja rozpoczyna się w rodzinie i jest efektem wspólnego wysiłku rodziny, szkoły i innych instytucji wspierających, co jest niezbędne dla wszechstronnego rozwoju młodego człowieka.

**Słowa kluczowe:** rodzina, edukacja, partnerstwo edukacyjne, szkoła.

**Abstract:** The family constitutes the natural and fundamental environment for a child's upbringing. It is within the family that children acquire essential

---

MARTA LEŚNIEWICZ – mgr lic.; absolwentka Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Ukończyła studia pedagogiczne ze specjalizacją animacja społeczno-kulturowa oraz pedagogika pracy i zarządzanie zasobami ludzkimi. Zawodowo związana z sektorem pozarządowym. Uczestniczyła w projektach skoncentrowanych na edukacji oraz rozwoju potencjału grup skierowanych do małych społeczności lokalnych. Obszar zainteresowań badawczych obejmuje zagadnienia związane z edukacją w społecznościach lokalnych, ze szczególnym uwzględnieniem roli i znaczenia kapitału kulturowego w procesach rozwoju małych wspólnot. Istotnym polem refleksji naukowej jest aktywność obywatelska oraz strategie wzmacniania potencjału społeczności lokalnych w perspektywie pedagogiki społecznej.

social, emotional, and cognitive competencies. Key factors determining the proper fulfillment of a family's functions include its value system, socio-cultural conditions, material resources, and the conscious attitudes of adults. From a pedagogical perspective, the functions of the family encompass the following areas: educational, socializing, identity-forming, caregiving and protective, psycho-hygienic, cultural, and religious. The literature describes various parenting styles and their impact on educational processes. A crucial element of effective education is coherent cooperation between the family and the school, based on mutual trust, partnership, and consistent educational influence. Despite the availability of tools and solutions supporting collaboration between families and educational institutions, certain barriers may hinder this process. Education begins within the family and results from the joint efforts of the family, school, and supporting institutions, which is essential for the comprehensive development of the young person.

**Key words:** family, education, educational partnership, school.

Od wielu lat rodzina stanowi ciekawy obszar dla rozwoju dyskusji pedagogicznej. Definiowanie ról, zadań i odpowiedzialności w strukturze rodzinnej jest przedmiotem zainteresowania kolejnych pokoleń pedagogów. W obliczu zmian zachodzących we współczesnym świecie rodzina poddawana jest nieustannej transformacji. Tożsamość rodzinna nie pozostaje obojętna na zachodzące zmiany. Podążając za nauką Kościoła katolickiego, należy wskazać, że: „Rodzina jest podstawową komórką życia społecznego. Jest naturalną społecznością, w której mężczyzna i kobieta są wezwani do daru z siebie w miłości i do przekazywania życia. Autorytet, stałość i życie w związkach rodzinnych stanowią podstawy wolności, bezpieczeństwa i braterstwa w społeczeństwie”<sup>1</sup>.

### **Edukacja w rodzinie – rola rodziny jako środowiska wychowawczego**

Rodzina nazywana jest przez specjalistów „podstawowym środowiskiem wychowawczym”<sup>2</sup>. W tym miejscu należy podkreślić centralną rolę rodziny w procesie socjalizacji, wychowania oraz kształtowania osobowości jednostki. Jest to naturalne i fundamentalne środowisko wychowawcze, które ma decydujący wpływ na kształtowanie młodego człowieka i jego przyszłe życie

---

<sup>1</sup> Katechizm Kościoła katolickiego, Poznań 2002, n. 2207.

<sup>2</sup> M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków 2003, s. 310.

społeczne. To właśnie w rodzinie dziecko nabywa podstawowe kompetencje społeczne, emocjonalne i poznawcze. W rodzinie kształtowane są:

- a) postawy wobec nauki (motywacja, ciekawość, samodzielność);
- b) kompetencje językowe i kulturowe (język ojczysty, wartości, normy społeczne);
- c) styl uczenia się i strategie rozwiązywania problemów;
- d) nawyki związane z samodyscypliną, pracą i obowiązkowością.

Warto przez chwilę pochylić się nad funkcjami pełnionymi przez rodzinę. Nadmienić należy, że realizacja wskazanych funkcji w ogromnym stopniu zależna jest od czynników takich, jak: system wartości, uwarunkowania społeczno-kulturowe, zasoby materialne, świadoma postawa dorosłych w rodzinie.

W ujęciu pedagogicznym kluczowe wydają się być następujące funkcje rodziny<sup>3</sup>:

- a) wychowawcza – podstawowa funkcja – wychowanie dziecka w wartościach, normach, postawach, kształtowanie moralne;
- b) socjalizacyjna – socjalizacja jako część wychowania do życia wspólnotowego; przygotowanie dziecka do życia w społeczeństwie, przyswajanie ról społecznych.
- c) tożsamościowa – rodzina jako środowisko kształtujące tożsamość osobową i wspólnotową;
- d) opiekuńczo-zabezpieczająca – rodzina ma za zadanie stworzyć dziecku bezpieczną i spokojną przestrzeń, gdzie jego potrzeby zostaną wysłuchane i zabezpieczone do realizacji;
- e) psychohygieniczna – rodzina wpływa na rozwój psychiczny dziecka, kształtuje jego osobowość i zapewnia mu poczucie przynależności; zapewnienie poczucia bezpieczeństwa, miłości i stabilizacji.
- f) kulturowa – przekazywanie tradycji, języka, obyczajów, wartości narodowych; pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego.
- g) religijna – kształtowanie duchowości i wiary.

Nie należy lekceważyć funkcji rekreacyjnej i ekonomicznej – w perspektywie pedagogicznej również te funkcje dopełniają całościowy obraz mnogości wymiarów życia rodzinnego. Funkcja ekonomiczna dotyczy zabezpieczenia bytu materialnego, kształtowania przez opiekunów postaw wobec pracy zawodowej/zarobkowej oraz budowania postawy przedsiębiorczości. Funkcja

---

<sup>3</sup> E. Dybowska, *Transformacja pojęcia rodzina we współczesnym dyskursie interdyscyplinarnym*, w: *Pedagogika rodziny na początku XXI wieku w świetle pojęć i terminów*, red. B. Sieradzka-Baziur, Kraków 2018, s. 22–24.

rekreacyjna z kolei może wprowadzać dzieci w świat pasji, hobby, budowania więzi poprzez wartościowy czas spędzany w gronie najbliższych osób. Rodzice mogą uczyć swoje dzieci, jak dobrze zorganizować czas wypoczynku.

Rodzina jest miejscem, w którym dziecko powinno mieć zapewnione poczucie bezpieczeństwa, miłości, zrozumienia i akceptacji, co wpływa na jego emocjonalny rozwój. To rodzina odpowiada za pierwsze, często nieświadome wychowanie, przekazując dziecku wzorce zachowań, system wartości oraz sposoby rozwiązywania problemów. W tym sensie Bogusław Śliwerski uważa, że wychowanie nie jest tylko procesem świadomym i zorganizowanym, jak w przypadku szkoły, ale wynika także z interakcji codziennych, naturalnych, które mają miejsce w rodzinie<sup>4</sup>. Rodzina stanowi fundament nie tylko dla rozwoju intelektualnego, ale również emocjonalnego i społecznego dziecka. Z tych powodów pedagogika B. Śliwerskiego kładzie duży nacisk na zrozumienie roli rodziny w kształtowaniu przyszłych postaw społecznych i edukacyjnych. Każdy sukces wychowawczy w szkole, w pracy zawodowej, a także w życiu społecznym, zależy w dużej mierze od pierwszych doświadczeń wyniesionych z domu rodzinnego. Jak zauważa Maria Tyszkowa, rodzina wyznacza „podstawowy kontekst wychowawczy”<sup>5</sup>, który nadaje sens doświadczeniom edukacyjnym dziecka. Edukacja formalna (szkolna) opiera się na tym fundamencie – jeśli jest on słaby, szkoła ma trudniejsze zadanie.

## Wpływ stylów wychowania na proces edukacji dziecka

Styl wychowania jest swoistym zbiorem metod i technik wychowawczych, charakterystycznym dla każdej rodziny. Ma on bezpośredni wpływ na proces edukacyjny, kształtując postawę ucznia wobec nauki, relacje z nauczycielami i rówieśnikami, umiejętności społeczne i emocjonalne, poczucie sprawczości i motywację. W dyskusji nad możliwymi stylami wychowania w ujęciu pedagogicznym dominują trzy kluczowe modele: styl autokratyczny, liberalny oraz demokratyczny<sup>6</sup>.

Styl autokratyczny to model oparty na przekonaniu rodziców o konieczności dominacji i utrzymywania kontroli nad dzieckiem. W procesie wychowawczym fundamentalną zasadę stanowi bezwzględne posłuszeństwo rodzicom. Decyzje dorosłych są niepodważalne i nie podlegają negocjacjom.

<sup>4</sup> B. Śliwerski, *Wychowanie. Pojęcia – Procesy – Konteksty*, Kraków 2020.

<sup>5</sup> M. Tyszkowa, *Psychologia rozwoju człowieka*, Warszawa 1988.

<sup>6</sup> Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, s. 312–314.

W domach opartych na stylu autokratycznym nie ma przestrzeni budowania dialogu oraz poszanowania jednostki (zwłaszcza dziecka). W wychowaniu dominuje przymus, dzieci wypełniają obowiązki w obawie przed karą. Wymagania stawiane dzieciom są wysokie, a rodzice nie są elastyczni w podejściu. W perspektywie edukacyjnej styl autokratyczny przynosi konsekwencje takie, jak: motywacja zewnętrzna – działanie pod rygiem kary, brak endogennej woli poznania, obniżone poczucie własnej wartości, trudności w relacjach społecznych, posłuszeństwo kosztem samodzielności i odpowiedzialności za podejmowane działania.

Styl liberalny (permisywny) to wariant wychowawczy, gdzie rodzice nie stawiają granic, panuje duża swoboda. Opiekunowie unikają wprowadzania zasad, norm funkcjonowania ogniska domowego. Trudno o konsekwencję w działaniu i stabilne, powtarzalne warunki rozwoju. Dziecko rozwijające się w domu liberalnym często miewa problemy z koncentracją i organizacją pracy własnej; pomimo kreatywności nie potrafi zaadaptować się do działania w grupie i wymagań prac zespołowych. Uczeń pochodzący z domu liberalnego przeżywa duże trudności adaptacyjne w ramach ustrukturyzowanego funkcjonowania placówki oświatowej.

Ostatni z prezentowanych to styl demokratyczny. Swój fundament opiera na podmiotowym podejściu stosowanym wobec każdego z członków rodziny, zarówno dorosłych jak i dzieci. Rodzina opiera swoje funkcjonowanie na otwartym dialogu, gdzie każdy może wypowiedzieć swoje zdanie i zostanie wysłuchany. W rodzinie funkcjonują zasady, granice, ale są one elastyczne, mają swoje uzasadnienie i w zamyśle tworzą rusztowanie do sprawnego działania rodziny. Dzieci wychowywane w stylu demokratycznym wykazują się wysoką motywacją wewnętrzną, są samodzielne i odpowiedzialne, rozumieją sens nauki i podejmują rozmaite wyzwania z własnej inicjatywy. Pokłosem stylu demokratycznego jest wysoki poziom kompetencji społecznych – umiejętność współpracy, empatia oraz asertywność. Bez wątpienia, styl demokratyczny w wychowaniu w najbardziej harmonijny sposób sprzyja rozwojowi dziecka.

### **Rodzina w edukacji – współpraca rodziny ze szkołą**

Pierwsze lata życia dziecka stanowią czas, kiedy wszelkie zobowiązania i odpowiedzialność za proces wychowawczy spoczywają na rodzicach. Rodzina, stanowiąca fundament wychowawczy młodego człowieka, prowadzi, kształtuje postawy i pomaga w poznawaniu świata i otaczającej rzeczywistości. Z upływem lat, gdy dziecko osiąga wiek gotowości szkolnej, do kręgu osób

zaangażowanych rodzice wprowadzają nowe postaci – nauczycieli, wychowawców, pedagogów. Wielkie zadanie kształtowania małych ludzi, które do tej pory w całości spoczywało na barkach matki i ojca, staje się sprawą społeczną, angażującą środowisko edukacyjne i wychowawcze. W klasycznym ujęciu, zawartym w *Nowym słowniku pedagogicznym* Wincentego Okonia, współpraca to „[...] współdziałanie ze sobą jednostek lub grup ludzi, wykonujących swoje częściowe zadania, aby osiągnąć jakiś wspólny cel; współpraca opiera się na wzajemnym zaufaniu i lojalności oraz na podporządkowaniu się celowi, należyce uświadomionemu sobie przez wszystkie jednostki lub grupy”<sup>7</sup>. Wspólny wysiłek i determinacja zmierzają w kierunku realizacji celu pierwotnego – w tym wypadku adekwatnego procesu wychowawczego. Współdziałanie środowiska domowego i środowiska oświatowego ma charakter dynamiczny i jest ukształtowane w oparciu o szerokie spektrum czynników po stronie obydwu podmiotów. Ramy współpracy pomiędzy rodzicami a szkołą są dość precyzyjnie określone w obowiązujących przepisach prawa, ale wynikają też z woli i zaangażowania obydwu stron.

Relacje pomiędzy rodziną a placówkami oświatowymi są umocowane w licznych aktach prawnych, zarówno o charakterze globalnym, krajowym, jak i lokalnym. Celami nadrzędnymi utworzenia tych regulacji są zabezpieczenie wsparcia instytucjonalnego dla rodziny w procesie wychowawczym oraz tworzenie warunków środowiskowych budowania partnerskiej przestrzeni edukacyjnej. Polska, w ramach podejmowanych zobowiązań międzynarodowych, ratyfikowała wiele dokumentów, które określają przedmiot niniejszych rozważań, między innymi Konwencję o Prawach Dziecka w 1991 roku czy Europejską Deklarację Praw Człowieka w roku 1993. Odzwierciedlenie w polskich przepisach prawa mają również dokumenty takie, jak np. Uchwała Parlamentu Europejskiego o Wolności Wychowania. Regulacje określające prawa i obowiązki rodziców w zakresie edukacji własnych dzieci znajdują się w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, w Ustawie Prawo oświatowe z dnia 14 lutego 2019 roku oraz w rozporządzeniach i dokumentach niższego rzędu. Konstytucja RP w artykule 48 gwarantuje rodzicom prawo do: „wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami, uwzględniając stopień dojrzałości dziecka, a także jego wolność sumienia i wyznania”<sup>8</sup>. Z perspektywy dziecka warto przytoczyć

<sup>7</sup> W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1987, s. 346.

<sup>8</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483), art. 48.

artykuł 72, który już w pierwszym paragrafie mówi o tym, że „każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją”<sup>9</sup>. Ustawa Prawo oświatowe określa zarówno prawa jak i obowiązki rodziców w zakresie edukacji własnych dzieci. Egzemplifikując zawarte w Ustawie Prawo oświatowe zapisy, warto wskazać artykuł 40.1, który w precyzyjny sposób określa zobowiązania rodziców: Rodzice dziecka podlegającego obowiązkowi szkolnemu są obowiązani do: 1) dopełnienia czynności związanych ze zgłoszeniem dziecka do szkoły; 2) zapewnienia regularnego uczęszczania dziecka na zajęcia szkolne; 3) zapewnienia dziecku warunków umożliwiających przygotowywanie się do zajęć; 4) informowania, w terminie do dnia 30 września każdego roku, dyrektora szkoły podstawowej, w obwodzie której dziecko mieszka, o realizacji obowiązku szkolnego spełnianego w sposób określony w art. 36 ust. 10 lub 11<sup>10</sup>. Jak wskazują Anna Gulczyńska, Anna Rybińska i Waldemar Segiet: „[...] wiele placówek przedstawia również konkretne zasady, na jakich powinna przebiegać współpraca nauczyciela z prawnymi opiekunami ucznia. Zwykle informacje te znajdują się w statucie szkoły, regulują one prawa oraz obowiązki rodziców (opiekunów) oraz dzieci (uczniów) [...]. W przypadku niektórych szkół, zasady współpracy: „rodzice – nauczyciele” reguluje Program Wychowawczo-Profilaktyczny, kwestie te uwzględnione mogą być również w programach profilaktycznych czy też wychowawczych”<sup>11</sup>. Procedury i zasady wspomagają skuteczne realizowanie zadań oświatowych, jednak bardzo istotny jest również czynnik ludzki – zaangażowanie, poczucie misji i odpowiedzialności (zarówno rodziców jak i nauczycieli) oraz empatia i zrozumienie we wzajemnych stosunkach.

### **Znaczenie spójności działań wychowawczych w diadzie rodzina – szkoła**

Zapewnienie dziecku stabilnych warunków rozwoju stanowi fundamentalny cel współpracy rodziców i szkoły. Już Helena Radlińska w 1935 roku zwracała uwagę, że rodzice powinni partycypować we wszystkich etapach

---

<sup>9</sup> Tamże, art. 72.

<sup>10</sup> Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425 ze zm.), art. 40, ust. 1.

<sup>11</sup> A. Gulczyńska, A. Rybińska, W. Segiet, *Współdziałanie rodziców i nauczycieli*, w: *Pedagogika dziecka: Podręcznik akademicki*, red. H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski, Poznań 2020, s. 349–350.

działań pedagogicznych i aktywnie uczestniczyć w życiu społeczności szkolnej<sup>12</sup>. W *Encyklopedii pedagogicznej XXI wieku* partnerstwo nauczycieli i rodziców jest rozumiane jako „współpraca nauczycieli i rodziców polegająca na aktywnym wspomaganiu rozwoju uczniów przez włączanie rodziców w proces edukacji ich dzieci”<sup>13</sup>. Rola rodziców w tym systemie jest istotna. Wnoszą oni nowe konteksty, odniesienia, ale też inną perspektywę. Często bywa, że działania podejmowane przez organ prowadzący czy dyrekcję w pierwszym kontakcie mogą wydawać się niezrozumiałe i niezgodne z najważniejszym celem. Rodzice mają w szkole przestrzeń do wyrażenia swojej opinii, zadawania pytań, kwestionowania decyzji czy wprowadzania własnych rozwiązań. Ważne jest jednak, by obydwie strony nie traciły z horyzontu misji, jaka została przed nimi postawiona. Aby osiągnąć zamierzony cel, należy nieustannie dążyć do spójnego działania rodziców i nauczycieli. W tym kontekście warto zastanowić się, co dla dziecka wynika z owocnej współpracy dorosłych. Dziecko-uczeń, który rozwija się w koherentnym środowisku, ma zapewnione poczucie bezpieczeństwa emocjonalnego, zna obowiązujące zasady i ma możliwość harmonijnego rozwoju. Konsekwentne i klarowne otoczenie buduje w podopiecznym poczucie stabilności emocjonalnej. To sprzyja wzmacnianiu wartości przekazywanych w procesie wychowania. Uniwersalne rozwiązania, stosowane w domu i w szkole, pozytywnie wpływają także na komunikację. Jasne wyrażenie intencji pomiędzy dorosłymi i dziećmi i odwrotnie pomaga we wzajemnym zrozumieniu.

Pochylając się nad współpracą rodziców i nauczycieli warto wskazać, co sprzyja tworzeniu środowiska o charakterze partycypacyjnym dla wskazanych podmiotów. Aspekty dobrej współpracy można zebrać w kilka nieskomplikowanych ram. Są to zasady: pozytywnej motywacji, partnerstwa, jedności oddziaływań i systematycznej współpracy<sup>14</sup>. Nauczyciele wraz z rodzicami stają w obliczu wspólnego celu – celu edukacyjnego. Nastawienie, z jakim obydwie strony wejdą w tą nową relację, jest kluczowe dla powodzenia. Koncentrowanie się na aspektach pozytywnych, dostrzeganie każdej, choćby najmniejszej perspektywy sukcesu, wnosi do relacji spokój i pomaga uniknąć

---

<sup>12</sup> H. Radlińska, *Stosunek wychowawcy do środowiska społecznego. Szkice z pedagogiki społecznej*, Warszawa 1935.

<sup>13</sup> T. Pilch, E. Różycka, *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 4, Warszawa, 2005, s. 48.

<sup>14</sup> E. Musiał, *Współpraca rodziców i nauczycieli czynnikiem warunkującym efektywność pracy szkoły (ze szczególnym uwzględnieniem edukacji wczesnoszkolnej) – perspektywa teoretyczna*, „Wychowanie w Rodzinie”, 21(2019), z. 2, s. 265.

rozproszenia. Partnerstwo nie jest równoznaczne z rezygnacją z własnych celów, jest pewnego rodzaju przestrzenią, w której należy znaleźć wspólne wartości i cele, a na ich bazie zbudować wspólny plan postępowania<sup>15</sup>. Poprzez jedność oddziaływań należy rozumieć uregulowanie i zsynchronizowania działania obydwu podmiotów. Nie może być tak, że wartości przekazywane w domu różnią się diametralnie od tych, które przedstawiane są uczniom w szkole. Dla zbudowania stabilnej i efektywnej przestrzeni współpracy niezbędna jest systematyczność. Mnogość rozwiązań w tym obszarze gwarantuje znalezienie wariantu odpowiedniego dla każdej ze stron. W świetle literatury przedmiotu istnieje kilka znaczących klasyfikacji form współpracy.

W dotychczasowych opracowaniach i praktyce pedagogicznej obszar form współpracy nauczycieli z rodzicami został dogłębnie opracowany. Formy współpracy można rozpatrywać w kategorii indywidualnej i grupowej. Podstawowym narzędziem w wymiarze indywidualnym jest rozmowa osobista z rodzicami ucznia. „Rozmowa może pogłębić zaufanie rodziców do nauczyciela i odwrotnie, może łagodzić napięcie spowodowane trudnościami w wychowaniu dziecka, ograniczać błędy wychowawcze, pomóc w jednolitym i zwartym oddziaływaniu na dziecko”<sup>16</sup>. Stworzenie intymnych warunków, wzajemne wysłuchanie i otwartość mogą zbudować fundament współpracy na wiele lat, efektywnej nawet w momentach kryzysowych. Rozszerzoną formą komunikacji indywidualnej są rozmowy telefoniczne. Postęp technologiczny dostarcza rozwiązania mogące być z sukcesem wykorzystane w komunikacji nauczycieli i rodziców. Dziennik elektroniczny, korespondencja mailowa czy organizowanie wirtualnych spotkań w ramach platform komunikacyjnych, jest obecnie rozwiązaniem spotykającym się z dużą aprobatą obydwu podmiotów. W wymiarze zespołowym najpopularniejszym rozwiązaniem jest zebranie grupowe i ogólne. Najistotniejszym celem zebrań jest poznanie i zaangażowanie rodziców do czynnego udziału w życiu społeczności szkolnej. Takie spotkania to doskonały moment na budowanie w rodzicach świadomości pedagogicznej. Podczas zebrań ważne jest spojrzenie na klasę przez pryzmat grupy, nieskupianie się i nieocenianie jednostek. Nauczyciele organizują również spotkania informacyjne,

<sup>15</sup> K. Polak, *Partnerstwo między nauczycielami i rodzicami a nauczyciel w roli lidera*, w: *Przywództwo edukacyjne w szkole i jej otoczeniu*, red. S. Kwiatkowski, J. Michalak, I. Nowosad, Warszawa 2011, s. 192–199.

<sup>16</sup> M. Kubiak-Skrzyńska, *Obszary i formy współpracy przedszkola i szkoły z rodzicami*, „Zbliżenia Cywilizacyjne”, 17(2021), nr 4, s. 155.

dni otwarte. Popularną praktyką jest zapraszanie na spotkania ekspertów w dziedzinie wychowania, pedagogów czy psychologów. Wiele nauczycieli przygotowuje dla rodziców ulotki, gazetki szkolne, za pośrednictwem których przekazują informacje o aktualnej sytuacji w klasie. Widać wyraźnie, że to po stronie kadry pedagogicznej znajduje się więcej narzędzi, które mogą wspierać efektywną komunikację<sup>17</sup>. Bez wątpienia jednak nauczyciel potrzebuje rodziców, którzy chcą być w kontakcie. Chcą słuchać, rozmawiać i współpracować.

### **Bariery we współpracy**

Wiele publikacji dotyczących kreowania sprzyjających warunków współpracy pomiędzy rodzicami a nauczycielami daje złudne poczucie wypełnienia misji i całościowego zaopiekowania tematu. Dostępność wirtualnych narzędzi, wykorzystanie technologii komunikacyjno-informacyjnej w relacji z rodzicami, systematycznie udoskonalane warsztaty pracy pedagogów, aktywni i zaangażowani rodzice tworzący społeczność szkolną, partycypacyjny charakter działań podejmowanych w placówce nie zawsze wystarczą, by stając w obliczu poważnych barier uniknąć trudności. Na wspomniane bariery można spojrzeć uniwersalnie, nie są one zarezerwowane tylko dla środowiska szkolnego. Jednak to tutaj mogą wywołać największe spustoszenie.

Wśród najważniejszych czynników blokujących efektywną współpracę warto wskazać brak wzajemnego zaufania pomiędzy osobami dorosłymi. Rodzice nie ufają nauczycielom, ci mają problem z wiarygodnością opiekunów. Dziecko obserwujące tego typu sytuacje, zgodnie z teorią modelowania uczy się postawy zwątpienia, nieufności, poddawania intencji drugiego człowieka w wątpliwość. Innym ważnym czynnikiem wpływającym na rozregulowanie relacji w otoczeniu dziecka jest zróżnicowany światopogląd każdej ze stron. Dorośli nie muszą się zgadzać w kwestiach ideowych, ale w obliczu postawionego zadania powinni stanąć na wysokości zadania i w sposób godny i z należytym poszanowaniem wyjść na spotkanie drugiej strony. W końcu, jak wskazywano wcześniej, łączy ich wspólny cel. Nawet jeżeli spotkają się rodzice i nauczyciele o dużej otwartości, z szacunkiem i wzajemnym zrozumieniem brak kompetencji komunikacyjnych może skutecznie uniemożliwić budowanie porozumienia. Nauczyciele dostają oręż

---

<sup>17</sup> Tamże.

w postaci kursów, warsztatów czy szkoleń, których celem jest podnoszenie kompetencji w obszarze komunikacji. Wielu z nich, biorąc udział w różnego rodzaju wydarzeniach, buduje swój ekspercki kapitał i potrafi działać nawet w najtrudniejszych warunkach. Po stronie rodziców kwestia doskonalenia umiejętności komunikacyjnych spotyka się z różnym odbiorem. Rodzice wydają się być świadomi mocy komunikacji, angażują się w warsztaty organizowane zarówno w szkole, jak i te w innych organizacjach wspierających. Wciąż jednak pozostaje znaczna część grupy rodzicielskiej, według której odpowiedzialność za jakość komunikacji stoi tylko po stronie nauczyciela. Wskazane bariery są tylko elementem złożonej układanki relacji społecznych w obrębie edukacji, ale jeśli uda się uwrażliwić dorosłych na te aspekty, wtedy budowanie współpracy na pewno będzie łatwiejsze dla każdej ze stron.

Edukacja nie zaczyna się w szkole i nie kończy na lekcji. Jej fundamentem jest rodzina. To w niej dziecko zdobywa pierwsze wzorce, wartości i nawyki, które stanowią bazę dla kiełkującej tożsamości. Pedagogika społeczna już od samego początku istnienia dyscypliny mocno podkreśla, że skuteczna edukacja to efekt współdziałania rodziny, szkoły i instytucji wspierających. Dlatego tak istotne jest budowanie partnerskiej, opartej na zaufaniu i dialogu relacji między rodzicami a nauczycielami. Wspólna odpowiedzialność za rozwój dziecka i zaangażowanie wszystkich stron tworzą przestrzeń, w której młody człowiek może wzrastać nie tylko w wiedzy, ale i w człowieczeństwie.

## BIBLIOGRAFIA

*Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 2002.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483).

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425 ze zm.).

Dybowska E., *Transformacja pojęcia rodzina we współczesnym dyskursie interdyscyplinarnym*, w: *Pedagogika rodziny na początku XXI wieku w świetle pojęć i terminów*, red. B. Sieradzka-Baziur, Kraków 2018, s. 9–34.

Gulczyńska A., Rybińska A., Segiet W., *Współdziałanie rodziców i nauczycieli*, w: *Pedagogika dziecka: Podręcznik akademicki*, red. H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski, Poznań 2020, s. 345–370.

- Kubiak-Skrzyńska M., *Obszary i formy współpracy przedszkola i szkoły z rodzicami*, „Zbliżenia Cywilizacyjne”, 17(2021), nr 4, s. 149–174.
- Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków 2003.
- Musiał E., *Współpraca rodziców i nauczycieli czynnikiem warunkującym efektywność pracy szkoły (ze szczególnym uwzględnieniem edukacji wczesnoszkolnej) – perspektywa teoretyczna*, „Wychowanie w Rodzinie”, 21(2019), z. 2, s. 257–271.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2001.
- Pilch T., Różycka E., *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 4, Warszawa 2005.
- Polak K., *Partnerstwo między nauczycielami i rodzicami a nauczyciel w roli lidera*, w: *Przywództwo edukacyjne w szkole i jej otoczeniu*, red. S. Kwiatkowski, J. Michalak, I. Nowosad, Warszawa 2011, s. 160–187.
- Radlińska H., *Stosunek wychowawcy do środowiska społecznego. Szkice z pedagogiki społecznej*, Warszawa 1935.
- Śliwerski B., *Wychowanie. Pojęcia – Procesy – Konteksty*, Kraków 2020.
- Tyszkowa M., *Psychologia rozwoju człowieka*, Warszawa 1988.